

Powroty
w śmierć

PRACE
NAUKOWE

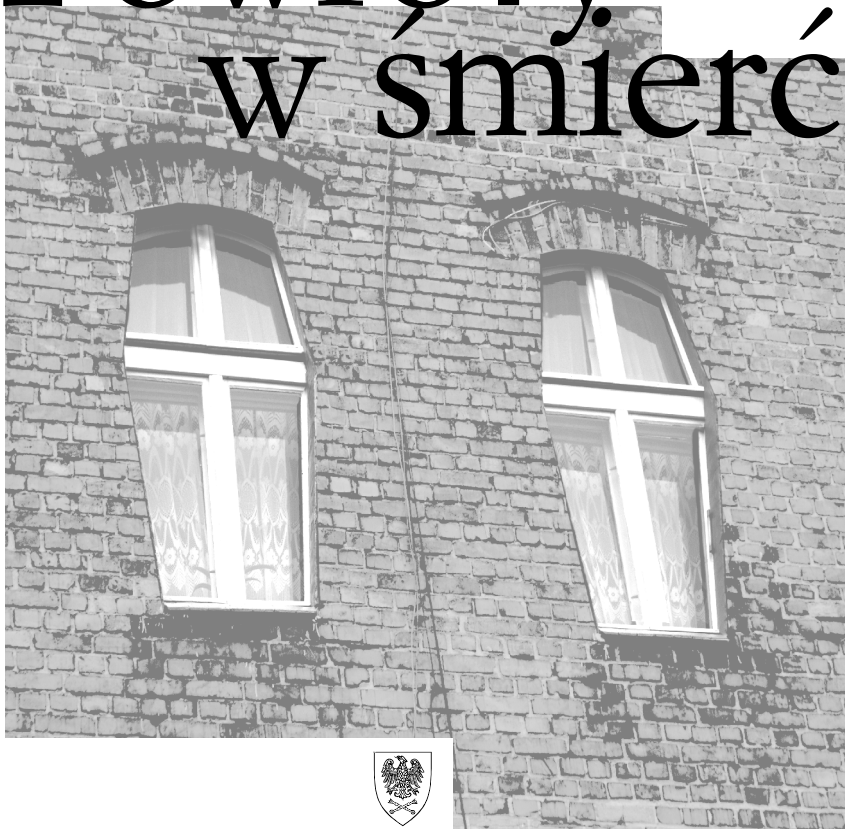

UNIWERSYTETU
ŚLĄSKIEGO
W KATOWICACH

NR 2696

Józef Olejniczak

Powroty w śmierć

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2009

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Aleksander Fiut

Publikacja będzie dostępna
po wyczerpaniu nakładu
w wersji internetowej:
Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

pięknej śmierci moich Rodziców i Profesora poświęcam

Spis treści

Zamiast wstępu	9
1. Powroty w śmierć	11
2. Bruno Schulz	45
3. Aleksander Wat	85
4. Józef Wittlin	125
5. Czesław Miłosz	147
6. Witold Gombrowicz	197
7. Coda	245
8. Nota bibliograficzna	251
9. Indeks nazwisk	253
10. Summary	262
11. Zusammenfassung	263

Zamiast wstępu

Parę zdań z *Dziennika* Witolda Gombrowicza, parę strof Czesława Miłosza, niepokój, z jakim niezmiennie czytam opowieści Brunona Schulza, zachwyty niezmiennie towarzyszący lekturze wierszy i próz Aleksandra Wata, esej i parę wierszy Józefa Wittlina – to literacka inspiracja tej książki, którą z niepokojem oddaję lekturze i osądowi Czytelnika. Sam będąc czytelnikiem, do Czytelnika się zwracam. Ale ta książka nie chce być pracą historycznoliteracką, krytycznoliteracką, nie konstruuje w niej żadnej teorii... Zadaję w niej pytania, nie będąc pewnym odpowiedzi, jakich udzielam. Krążę wokół paru zdań. Krążę też wokół własnego doświadczenia, własnego poczucia bliskości śmierci, której nie doświadczę. Choć zdarzyło mi się doświadczać i obserwować śmierć Innych, Bliskich, już nieobecnych, już pograżonych w nicości.

Ta książka – już nie moja – z literatury jest „zrobiona”, choć towarzyszy jej pamięć tego, jak doświadczałem Ich śmierci: moich Rodziców, mojego Mistrza, który nauczył mnie czytania literatury i odczytywania w literaturze śladów obecności człowieka. W jakimś tekście (może w wywiadzie) Profesor mówił, że celem i sensem interpretacji dzieła literackiego jest uobecnienie jakiegoś umiejscowionego w nim „ja”, jest docieranie do tego „ja”.

Gdy odeszli Rodzice, gdy zabrakło Profesora, pozostała pustka, podobnie jak w literaturze polskiej po śmierciach Schulza, Wittlina, Wata, Gombrowicza i Miłosza pozostało miejsce, którego już nikt nie zagospodaruje, nie oswoi, nie zadamowi.

Summary

Returns into death

Returns into death begin with introductory meditation on two sentences from Gombrowicz's *Diaries* which refer to broad context of western thought on dying, and especially to the tradition of Friedrich Nietzsche and Martin Heidegger. In following five chapters I reflect upon Brunon Schulz's, Aleksander Wat's, Józef Wittlin's, Czesław Miłosz's and Witold Gombrowicz's attitude to their own death and to the death of the Other. In the end I also present a short essay on Jim Jarmush's *Dead Man*, which shows how tanatological reflection penetrates through popular culture.

The principle thesis advanced in this book is conviction based on thought of such thinkers as Heidegger, Bataille, Ricoeur, Jankélévitch, that language (discourse) of our own death is impossible and that one of the most fundamental human yearning is yearning for mastering the death, which can be seen in western culture myths (e.g. Orpheus, Dante). Schulz, Wat, Wittlin, Miłosz and Gombrowicz are polish writers who present both: attempts to transgress the above-mentioned impossibility of narration about their own death and, in their late works, yearning for overcoming the death.

Zusammenfassung

Die Wiederkehr zum Tode

Erste Teil des Buches ist Meditation über zwei Sätze aus dem *Tagebuch* von Witold Gombrowicz, die eine weite Zusammenhang abendländischen Denken über den Tod und das Sterben, besonders von aus der Überlieferung von Friedrich Nietzsche und Martin Heidegger ausgewachsen, heranzuführen. In der nächsten fünf Kapiteln ist die Verhältniss zum eigenen Tod und zum Tod des Anderes in späte Dichtung von Bruno Schulz, Aleksander Wat, Józef Wittlin, Czesław Miłosz und Witold Gombrowicz betrachtet. Ganze Buch endet mit ein Versuch über ein Film von Jim Jarmusch *Dead Man*, die ein Beweiss der Unterwanderung der tanatologische Reflexion auch zum populäre Kultur ist.

Die Grundthese stammt von der Denkern wie Heidegger, Bataille, Ricoeur, Jankélévitch ab und lautet: die Sprache über die eigene Tod ist unmöglich und eine der wichtigsten Sehnsuchten ist Überwindung von Tod, was in abendländische Kultur in Mythos (z. B. Orpheus, Dante) gegenwärtig ist. Schulz, Wat, Wittlin, Miłosz und Gombrowicz sind polnische Dichter der 20. Jahrhundert, die sowohl diese Unmöglichkeit der Beschreibung eigenes Tod überwinden versucht haben, als auch in späten Werken die Sehnsucht nach Überwindung des Todes ausgedrückt haben.

Projekt okładki i szaty graficznej
Zenon Dyrszka

Copyright © 2009 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1882-0

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 16,50 Ark. wyd. 18,00
Przekazano do łamania w styczniu 2009 r.
Podpisano do druku w kwietniu 2009 r. Papier
offset. kl. III, 80 g

Cena 27 zł
Agencja Artystyczna PARA Zenon Dyrszka
ul. Olimpijska 11, 40-208 Katowice